

Tatjana Hojan

Ljubljana

MLADINSKA MATICA*

Pred petdesetimi leti so slovenski učitelji ustanovili založbo MLADINSKA MATICA, ki naj bi končno izpolnila staro željo slovenskega učiteljstva: nuditi mladini dobre knjižne zbirke po dosegljivih cenah. Že sredi devetnajstega stoletja so začela učiteljska društva in tudi posamezni učitelji ustanavljati posebne knjižne zbirke za mladino, vendar so ostale zbirke Knjižnica za mladino, Mladinska knjižnica, Jan Legova knjižnica za mladino in druge le bolj ali manj uspešni poskusi kratkega veka, hkrati pa tudi dobra šola, v kateri so si prizadevni ustanovitelji zbirk nabrali mnogo dragocenih izkušenj. Predvsem so spoznali, da za dobro mladinsko knjigo ni dovolj le v moralne nauke zavita zgodba z izrazito vzgojno tendenco, temveč je treba pridobivati mlade bralce z zabavnim čtivom umetniške vrednosti. Veliki večini dotedanjih knjig pa se je vse preočitno poznalo, da jih niso spisali umetniki, temveč pedagogi, zato pri mladini niso našli želeni odziv. Brez dvoma pa bi naše prve knjižne zbirke za mladino dosegle kljub svojim pomanjkljivostim boljše in trajnejše uspehe, če bi jih podpiral širši krog učiteljstva. Toda z ustanavljanjem, ustvarjanjem in razširjanjem mladinske književnosti se je takrat ukvarjal le ožji krog požrtvovalnih učiteljev, ostali pa se pomembnosti mladinske književnosti niso zavedali in so spremljali prizadevanje zanesenjakov z večjo ali manjšo skepsjo.

Prva svetovna vojna je razvoj mladinske književnosti močno zavrla, po končani vojni, zlasti v letih 1922 do 1925 pa je izšlo izredno veliko literarnih del za mladino. Številne nanovo ustanovljene založbe so posvetile mladinski književnosti posebno skrb. Žal pa je bilo med izdanimi deli le malo takih, ki so s svojo umetniško vrednostjo obogatila slovensko slovstvo. Med izvirnimi deli je bilo največ pesmi, nekaj pravljic in pripovedk, povesti pa so bile zelo

* Slovenski šolski muzej v Ljubljani je ob 50-letnici ustanovitve Mladinske matice pripravil v svojih prostorih razstavo o razvoju slovenskega mladinskega tiska. Od maja do novembra 1977 si je bilo mogoče ogledati zanimivo gradivo, ki ga je zbrala in strokovno obdelala Tatjana Hojan. Namen razstave je bil »prikazati prizadevanja posameznih učiteljev in napredne učiteljske organizacije za razvoj slovenskega mladinskega tiska, zlasti še knjižnih zbirk za mladino«, kakor je zapisala avtorica razstave v katalogu (*Slovenski mladinski tisk*. Ljubljana, Slovenski šolski muzej 1977. 40. str. ilustr.), v katerem je objavila temeljito razpravo o slovenskem mladinskem tisku. Razprava v katalogu je pomemben študijski vir, avtorica zasleduje izdaje za mladino od sredine 19. stol. in predstavi težnje, ki so pripeljale do ustanovitve Mladinske matice, navedena je pomembnejša literatura, besedilo dopolnjuje skrbno izbrano slikovno gradivo. (op. ured.)

redke. Večino izdanih del so predstavljali prevodi tujih, na žalost ne najbolj-
ših del.

Slovenska osrednja učiteljska organizacija, ki se je leta 1920 iz Zveze učiteljskih društev preimenovala v Udruženje jugoslovanskega učiteljstva, je razprodala in razdala vso zalogo mladinskih spisov, ki jih je izdala pred izbruhom prve svetovne vojne.

V letih 1923 in 1924 je skupaj z Učiteljsko tiskarno izdala tri zvezke iger z naslovom *Šolski oder*. V letih po vojni so se namreč šolski odri močno razmahnili in je bila taka zbirka zelo dobrodošla.

Učiteljska organizacija je po vojni nadaljevala z izdajanjem mladinskega lista *Zvonček*, ki ga je začela izdajati že leta 1899. List je imel zaradi preveč toge uredniške politike zelo malo naročnikov, zato si ni mogel pridobiti pomembnejšega vpliva na mladino.

V slovenskem Primorju, ki ga je po prvi svetovni vojni okupirala Italija, je Zveza slovenskih učiteljskih društev leta 1921 ustanovila nov mladinski list *Novi rod*. Izhajal je do leta 1926, ko so bila slovenska društva razpuščena in slovenski tisk prepovedan. *Novi rod* so urejali znani učitelji, ki so tudi sami pisali za mladino: Janko Samec, Josip Ribičič in Jože Pahor. Uredniki lista so si prizadevali nuditi mladini takšno branje, ki ima tudi umetniško vrednost in ga lahko z enakim zanimanjem in veseljem prebirajo otroci in odrasli. Za sodelavce so pridobili naše najboljše pesnike in pisatelje, pozornost pa so posvečali tudi zunanji opremi lista. *Novi rod* je pomenil velik napredek v naši mladinski književnosti in je predhodnik Mladinske matice.

Ustanovitev Mladinske matice je predlagal napredni učitelj in pisatelj Oskar Hudales na seji učiteljskega društva za marenberški okraj, ki je bila 12. 3. 1927 v Vuhredu. Njegov predlog je podprl Jože Pahor, ki je po prepovedi *Novega roda* skupaj z ostalima dvema urednikoma prebегnil v Jugoslavijo. Marenberško učiteljsko društvo je Hudalesov predlog sprejelo in sestavilo za vodstvo Poverjenjstva UJU v Ljubljani naslednji predlog: »Poverjenjstvo UJU Ljubljana naj prevzame iniciativo za ustanovitev Šolarske matice, ker to spada pod njegovo področje in ker ono edino jo more s pomočjo vsega članstva realizirati. Pripraviti je vse potrebno, da se Šolarska matica udeleži že ob letošnji pokrajinski skupščini. V ta namen naj poverjenjstvo pooblasti nekaj tovarišev, da zadevo prouče in storijo gotove predloge glede sestave in tiska knjig ter glede organiziranja in zbiranja članov.«

Na VII. pokrajinski skupščini ljubljanskega poverjenjstva UJU, ki je bila od 5. do 7. julija 1927 v Kranju, so marenberški predlog osvojili. Skupščina je pooblastila ožji sosvet, da izvoli začasni odbor. Josip Ribičič je imel na tej skupščini referat z naslovom *Naš tisk*, v katerem je pojasnil način delovanja nove založbe. Ta naj bi vsako leto izdala koledarček, beletristično obdelano knjigo realne vsebine, izvirno povest in prevod iz svetovne literature. Odbor naj bi sestavljali učitelji, ki so dovolj literarno izobraženi in bodo lahko hkrati tudi ocenjevalci rokopisov. Pošiljali bodo okrožnice sreskim poverjenikom, ki naj bi organizirali pobiranje naročnine. Šele, ko bo z zbrano naročnino zagotovljen gmotni uspeh založbe, bo izšla prva publikacija.

Mladinska matica je bila konstituirana na sestanku 15. 10. 1927. V prvem odboru so sodelovali: Fortunat Lužar kot predsednik, Julij Slapšak kot podpredsednik, Jože Pahor kot tajnik, Albin Smole kot upravnik ter Rudi Mencin in Vilko Mazi kot odbornika. Odbor je določil smernice za izdajanje knjig ter se dogovoril glede tiskarne, obsega in oblike publikacij, o finančnih pogojih

založbe in o višini naročnine. Razpisal je nagrade za najboljše spise, in sicer: za tri najboljše spise v koledarčku nagrade po 500, 400 in 300 dinarjev ter za najboljšo pesem nagrado 300 dinarjev. Odbor je poskrbel tudi za propagandne letake, da bi javnost seznanil z Mladinsko matico ter naročil posebne nabiralne bloke, ki so imeli po 10 naročilnic in izkaznic. Za poverjenika je bil določen Andrej Skulj, za tajnika pa Josip Kobal. V učiteljskem glasilu *Učiteljski tovariš* je bil objavljen poziv mladinskim pisateljem in prijateljem Mladinske matice za sodelovanje s prispevki in nasveti pri knjižnem programu, organizaciji jali z mladinsko književnostjo, so se oglasili z nasveti in s prispevki, tako na primer Ciril Hočevar iz Kroga, Fran Roš iz Celja, Albin Čebular iz Talčjega vrha in Fran Ločniškar iz Turjaka. Odsek Mladinske matice je njihove nasvete upošteval in v marsičem spremenil dotedanji program. Tako je namesto predvidenega koledarčka začel izdajati zbornik *Kresnice*, ki je vseboval najrazličnejše čtivo za mladino, ter obenem sklenil, da bo posvečal glavno pozornost izvirnim slovenskim delom in upošteval prevode le v izjemnih primerih in to le prevode najkvalitetnejših tujih del.

Ministrstvo za prosveto je 31. 1. 1928 s posebnim odlokom odobrilo zbiranje prostovoljnih prispevkov za Mladinsko matico in pobiranje naročnine v znesku 10 dinarjev letno. Do konca marca 1928 so poverjeniki Mladinske matice zbrali okrog 12.000 naročnikov, kar je zagotavljalo solidno osnovo za izvajanje založbinega programa. Prve nagrade za najboljše spise v zborniku *Kresnice* so prejeli: Vilko Mazi za spis »Mama, vstani!«, Radivoj Rehar za spis *Sinček in Martinček* in Julij Slapšak za spis *Žena ga je ugnala*. Nagrade za najboljšo pesem niso podelili. Junija 1928 so bile natisnjene prve knjige Mladinske matice in odbor je takrat izdelal tudi matičin pravilnik, v katerem je bilo določeno, da je namen založbe izpopolnjevati dobro slovensko mladinsko književnost v duhu kulturnega programa slovenskega učiteljstva, njen cilj pa, da mladini pokloni vsako leto izvirna in prevedena književna dela, da po potrebi izdaja mladinski list ter da mladino vzgaja tudi z objavljanjem umetniških slik in reprodukcij.

Naslednje leto je začela Mladinska matica razpisovati nagrade tudi za najboljšo mladinsko povest. Prvo tako nagrado v znesku dvatisoč dinarjev je dobil Tone Seliškar za povest *Rudi*. Število naročnikov je v drugem letu delovanja Mladinske matice naraslo na 20.000, kar je bilo za takratne razmere izreden uspeh. Ta uspeh je spodbudil odbor, da je sklenil začeti izdajati mladinski list. Že leta 1927 je bilo sklenjeno na pokrajinski skupščini poverjenišтва UJU, da je treba mladinski list *Zvonček* ali temeljito spremeniti ali pa ukiniti. Razgovori predstavnikov učiteljske organizacije z urednikom, da bi spremenil koncept lista, niso uspeli, zato je bilo na naslednji skupščini 21. 7. 1929 sklenjeno, da se *Zvonček* ukine, Mladinska matica pa začne izdajati nov mladinski list. Za urednika je bil določen Josip Ribičič, ki je novoustanovljeni list *Naš rod* urejal vse do leta 1941, ko je izhajanje preprečila fašistična okupacija naše dežele. List je dosegel izreden uspeh, saj je že prva številka izšla v 41.000 izvodih. Ker pa je nastal med širšim sosvetom UJU in odborom Mladinske matice nesporazum v zvezi z urejanjem lista, ga je prvi dve leti urejalo poverjenišтво UJU samo. Na X. pokrajinski skupščini poverjenišтва leta 1930 pa je bilo sklenjeno, da se *Naš rod* pridruži Mladinski matici in bo vnaprej izhajal skupno z matičinimi publikacijami. Vsak naročnik *Našega roda* bo za naročnino 20 dinarjev na leto prejemal poleg lista še 4 knjige Mladinske matice. Ministrstvo za prosveto je 28. 7. 1931 priporočilo *Naš rod* in knjige Mladinske

matice za šolske knjižnice. V tem času je Mladinska matica osnovala literarni in gospodarski odsek, v katerem je bil po en učitelj — poverjenik iz vsakega sreza. Odborniki Mladinske matice so se večkrat menjali, najdlje pa so pri matici sodelovali: Josip Ribičič, Albert Žerjav, Anka Levec, Anica Černež, Albert Širok, Alojzij Hreščak, Fran Roš in Rado Grum.

Mladinska matica je dosegla s svojim listom in publikacijami izredne uspehe. Pritegnila je k sodelovanju najboljše pesnike in pisatelje, slikarje in grafike. Zaradi svoje napredne usmerjenosti pa je bila deležna tudi nasprovanja nazadnjaških krogov. Ti so večkrat razširjali razne pamflete, s katerimi so pozivali starše, da naj prepovedo svojim otrokom publikacije Mladinske matice, zlasti *Naš rod*. S svojo gonjo niso dosegli zelenega uspeha. Nasprotno, število naročnikov Mladinske matice je še naraslo. Leta 1937 so poizkušali Mladinsko matico njeni nasprotniki uničiti z ovadbo, da kaže *Naš rod* komunistične tendence in zbuja s svojimi članki nerazpeloženje proti oblasti. Ovadba se je sklicevala predvsem na članek učitelja Vlada Klemenčiča *Kmetje napadajo grad*, ki je bil objavljen v 3. številki Našega roda 1936/37. Poverjeništvo UJU je s posebnim dopisom opozorilo vplivne slovenske osebnosti, da je obstoj Mladinske matice v nevarnosti, kajti prosvetni oddelek banske uprave je v zvezi z ovadbo že sprejel prvi ukrep, namreč preklic akta, s katerim je Ministrstvo prosvete priporočilo *Naš rod* in knjige Mladinske matice za šolske knjižnice. Književniki in uredniki časopisov so pošiljali Poverjeništvu UJU podpisane izjave, s katerimi so listu *Naš rod* in tudi Klemenčičevemu članku izrekli priznanje in zanikali obtožbe, da je v njih najmanjša sled kake komunistične propagande. Trideset kulturnih delavcev pa je poslalo Glavnemu prosvetnemu svetu posebno spomenico, v kateri ugotavljajo, da je *Naš rod* najboljši slovenski mladinski list, pri katerem sodelujejo naši najboljši mladinski pisatelji in ilustratorji, ne glede na njihov svetovni nazor. Spomenico so podpisali odborniki in glavni člani slovenskega PEN kluba, uredniki vseh glavnih literarnih in kulturnih revij, uredniki oziroma kulturni referenti glavnih slovenskih dnevnikov in najvažnejših slovenskih knjižnih založb. Podpisali so jo tudi univerzitetni profesorji, ki so se bavili s slovensko pedagoško ali leposlovno publicistiko, kakor tudi slikar Fran Tratnik, katerega je banska uprava imenovala za ocenjevalca umetniških del. Glavni prosvetni odsek je razsodil, da je ovadba proti *Našemu rodu* lažna.

Nekateri učitelji so predlagali, da bi namesto *Našega roda* izdajali aktualen časopis za šolo, ki bi izhajal pogostejše, tedensko ali vsaj štirinajstdnevno. Tak časopis bi bil namenjen predvsem šolskemu pouku in bi upošteval aktualno snov in učni načrt. In leta 1934 je res izšla poskusna številka novega lista, imenovanega *Mlada Jugoslavija*. Ostalo je samo pri poskusni številki, ker je anketa med učitelji, mladinskimi pisatelji, uredniki in učenci pokazala, da je večina za *Naš rod* v dotedanji obliki. *Naš rod* se je po anketi sicer nekoliko bolj prilagodil potrebam šole in pouka, še naprej pa je prevladalo mnenje, da naj bo mladinski časopis namenjen otroku kot njegovo zasebno, ne pa kot šolsko čtivo.

Naš rod je bil med mladinskimi listi svoje dobe najpopularnejši in so mu visoko kakovostno raven priznavali tudi tuji časopisi. V prikupni in lahko dojemljivi obliki je nudil otrokom različne starosti dovolj gradiva za pouk, vzgojo in razvedrilo. Najmlajšim je bila namenjena rubrika Cicibanov rod, ostali del pa učencem srednje in višje stopnje osnovne šole. Poleg kvalitetnih leposlovnih prispevkov je list prinašal tudi sestavke iz zemljepisa, potopise, opise zna-

menitosti doma in v svetu, zgodovinske prispevke, prispevke iz športa in gospodarstva ter opise naravnih pojavov, tehničnih iznajdb in odkritij. Dopolnjevale so ga še rubrike za zabavo in za dopise mladih. Vsebinsko lista so stalno dopolnjevali in izboljševali, za kar gre dober del hvale pisatelju Josipu Ribičiču, ki je list ves čas urejal, sodelovali pa so pri njem med drugim: Ivan Albreht, Alojz Gradnik, Ksaver Meško, Fran Milčinski, Miran Jarc, Oton Župančič, Mile Klopčič, Miško Kranjec in France Bevk.

Mladinska matica je začela leta 1931 izdajati poleg rednih tudi izredne publikacije. Skupaj je izšlo 47 zvezkov Knjižnice Mladinske matice, 10 izrednih publikacij in 6 zvezkov Cicibanove knjižnice. Med vsemi so bili le trije prevodi iz tuje književnosti, in sicer Jacka Londona *Zgodbe z južnega morja* v prevodu Toneta Seliškarka, *Mizica, pogrni se!* in druge Grimmove pravljice v prevodu Julija Slapšaka ter antologija bolgarske proze *Pirhi* v prevodu Toneta Potokarja.

Med 27 avtorji publikacij Mladinske matice je bilo le 5 takih, ki niso bili vsaj nekaj časa učitelji ali profesorji.

Zbornik *Kresnice* je izhajal v Knjižnici Mladinske matice devet let. Prvi štirje letniki zbornika so vsebovali literarne in poučno-zabavne tekste, razne novice, šale in nagradne uganke. *Kresnice* so imele namen, da prinašajo v kratki in jasni obliki čimveč raznovrstnega gradiva. Prve tri letnike je uredil Vilko Mazi, četrtega pa Albert Žerjav. Peti in šesti letnik je uredil Josip Ribičič, ki je prelomil z dotedanjo tradicijo in je ves peti letnik posvetil leposlovnim prispevkom. Nad 20 pisateljev, ki so do takrat že izdali svoje samostojne knjige, je posebej za *Kresnice* napisalo poseben sestavek *Spomin na mlada leta*. Vsakemu prispevku je bila dodana tudi slika ali risba avtorja. Ta letnik *Kresnic* je pomenil zanimivo novost, šesti pa je bil spet celota in je vseboval realistično in poučno gradivo o naši državi, krajih in ljudeh.

Poslednje tri letnike *Kresnic* sta uredila Josip Ribičič in Albert Žerjav. Največjo pozornost je zbudil pri nas in na tujem, zlasti v slovanskem svetu, sedmi letnik *Kresnic*. Napisali in ilustrirali so ga namreč otroci sami. Okrog 70 otroških sestavkov je predstavljalo dragoceno študijsko gradivo za pedagoge, psihologe in mladinske pisatelje, saj je bilo moč iz njih razbrati veselje, tegobe, zanimanje in življenjsko okolje otrok. Pri nas je pomenila takšna posebna številka otroških prispevkov novost, ki ga je do tedaj delno uvedel le list *Jaselce*, ki je izhajal v Gorici. Večji del letnika 1929 so namreč napisali otroci sami. Osmi in deveti letnik *Kresnic* sta prinašala predvsem reportažne zapise o zanimivostih in novih odkritjih iz prirode, fizike in tehnike ter novice iz vsega sveta.

Leta 1935 je bila na skupščini poverjenišтва UJU predlagana in sprejeta reorganizacija publikacij Mladinske matice in *Našega roda*. Zbornik *Kresnice* naj bi opustili, ker bi njegovo vsebino v prihodnje prinašal *Naš rod*, otroci pa bi mesto treh prejeli po štiri knjige na leto v redni knjižni zbirki.

Pri Mladinski matici je izšlo tudi nekaj slikanic za najmlajše, ki jih prej pri nas skorajda ni bilo. Prva je bila slikanica brez teksta, le z naslovi poglavij *Življenje hudobne kavke Katke*, ki jo je sestavil Edo Deržaj in je izšla leta 1932. Naslednji dve: *Za vesele in žalostne čase* iz leta 1933 in *Kapljice* leta 1934 je prav tako ilustriral Edo Deržaj, besedilo pa je napisala Anica Černejeva. Ta je napisala tudi besedilo k slikanici *Dedek Miha* leta 1939, ki sta jo narisala Marta in Radovan Klopčič. Josip Ribičič je napisal besedilo za slikanico *Kralj*

Honolulu leta 1935 in *Palčki* leta 1937, ki sta bili v treh tednih popolnoma razprodani.

Povesti za otroke nižjih razredov osnovne šole, ki jih je izdala Mladinska matica, opisujejo vse brez izjeme živalski svet. To so dela Josipa Ribičiča: *Miškolin* 1931, *Čurimurčki* 1936, *Nana, mala opica* 1937, *Upornice* 1940 ter deli Franca Roša: *Dija* 1939 in Davorina Ravljena povest v verzih *Grajski vrabec* 1938.

Mladinska matica je izdala tudi nekaj del, ki so bila pravi priročnik pri pouku branja v nižjih razredih osnovne šole. Med takšna dela štejemo zlasti Josipa Ribičiča *Mihec in Jakec*, ki je izšlo leta 1931 kot izredna izdaja. To delo je dopolnjevalo Fleretov učbenik *Naša prva knjiga* in ga je Ministrstvo za prosveto 11. 8. 1932 priporočilo kot pomožno čtivo za 1. in 2. razred osnovne šole. Spričo tega je bila knjiga kmalu razprodana in jo je Mladinska matica ponatisnila še dvakrat, posebej pa je izšla tudi v Trstu. Leta 1938 je Mladinska matica začela izdajati Cicibanovo knjižnico. V njej je izšlo 6 brošuric z naslovom *Ciciban čita* in so razen 5. zvezka služile predvsem kot pomoč pri branju v prvih razredih osnovne šole. Peti zvezek te zbirke z naslovom *Ciciban nastopa* pa je prinašal vrsto prizorčkov za šolske proslave, ki sta jih napisala Josip Ribičič in Anica Černejeva.

Pravljичno snov so obravnavale povesti Radivoja Reharja *Začarani krogi* 1929 in *Vijolica Vera* 1930, deli Josipa Ribičiča: *Miklavževa noč* 1932 in Bogomirja Magajne *Brkonja Čeljustnik* 1933. leta. Ob tem velja omeniti, da so v tem času napredni književni časopisi začeli pravljice zavračati, češ da otroka odvrtačajo od realnega življenja in ga slepijo. Vendar so izkušeni pedagogi na take kritike odgovarjali, da otrok v določeni starosti pravljice potrebuje, ker mu bistrijo domišljijo in ga navajajo k dobremu.

Povesti in romani za srednjo in višjo stopnjo osnovne šole pa predstavljajo večji del zbirke Mladinske matice. Najbolj znana avtorja teh povesti sta France Bevk in Tone Seliškar. Prvi je spisal za Mladinsko matico povesti: *Lukec in njegov škorec* 1931, *Lukec išče očeta* 1932, *Tovariša* 1934 in *Pastirci* 1935, Seliškar pa povesti: *Rudi* 1929, *Bratovščina sinjega galeba* 1936 in *Janko in Metka* leta 1939. Poleg teh dveh so pisali povesti še: Adam Milkovič *Barake* 1936, Davorin Ravljen *Šimej iz Roža* 1937 in Oskar Hudales *Postelja gospoda Fibriha* 1936. Večina teh povesti je obravnavala izrazito socialno problematiko. Izjemna med knjigami Mladinske matice je bila zbirka legend z naslovom *Tiho življenje*, ki jo je leta 1931 napisal dr. Joža Lovrenčič.

Ostale knjige, ki jih je izdala Mladinska matica, so bile poučne. Njihov namen je bil obdelati določeno področje, zgodbe v njih so služile le kot okvir. Takšni sta bili na primer knjigi Andreja Skulja *Sadjarčki* iz leta 1928 in *Vrt-naričice* iz leta 1931, napotke za dobro gospodarjenje pa je dala povest Kristine Hafnerjeve *Botra z griča* leta 1932. Za radioamaterje je bila napisana knjiga Zmagoslava Pipana *Kako smo delali radio* iz leta 1929, za pouk higiene pa knjiga Marije Kmetove *Lovci na mikrobe* iz leta 1933, ki opisuje kronološko urejene življenjepise bakteriologov. Razvoj elektronike prikazuje na način, ki je zlasti primeren za doraščajočo mladino, knjiga dr. Lava Črmelja *Nikola Tesla in razvoj elektronike* iz leta 1933.

Knjigi, ki obravnavata gospodarske probleme, sta Edvarda Kardelja *Potovanje skozi čas* iz leta 1934 in Oskarja Hudalesa *Zgodbe o bombažu* iz leta 1938. Prva prikazuje gospodarsko zgodovino človeštva do kapitalistične družbene ureditve, druga pa v pripovedni obliki prikaže vlogo mednarodnega kapi-

tala, kolonializem ter gospodarsko, trgovsko in socialno plat produkcije bombaža. Obe knjigi sta opozorili na izkoriščanje in krivice kapitalizma in nakazali potrebo po odpravi kapitalističnega družbenega reda. Prva knjiga je bila prav zaradi svoje napredne usmerjenosti deležna kritike nazadnjaških krogov.

Zgodovinske povesti so: Frana Erjavca *Pod grajskim jarmom* 1930, Venceslava Winklerja *Hribčev Gregec* 1938, Vlada Klemenčiča *Iz starih in novih časov* 1939 in Arnošta Adamiča *Ljudje v viharju* iz leta 1940. Kot priročnika pri pouku zemljepisa sta bili namenjeni knjigi dr. Rudolfa Andrejke *Po lepi Sloveniji* iz leta 1935 in Pavla Kunaverja *Zakladi sveta* iz leta 1940.

Mladinska matica je prejela za svoje delo med narodom leta 1937 pohvalno diplomu kraljevega fonda. Poleg izdajanja knjig je namreč podpirala nadarjene učence, darovala knjige Slovincem ob mejah in v tujini, sodelovala na številnih razstavah mladinskega tiska doma in v svetu. Knjige Mladinske matice so že pred vojno prevajali v druge jezike, zlasti v hrvaščino in srbsčino. Posebno so se zanimali za knjige Toneta Seliškarka in Josipa Ribičiča.

Posebno pozornost je Mladinska matica posvečala tudi ilustrativnemu delu *Našega roda* in drugih publikacij. Za to je pridobila naše najboljše umetnike, med njimi Maksima Gasparija, Franceta Goršeta, Božidarja Jakca, Ela Justina, Toneta Kralja, Nika Pirnata, Milka Bambiča, Alberta Sirka, Ljuba Ravnikarja, Franceta Miheliča in Hinka Smrekarja.

Mladinska matica je bila poleg Mohorjeve družbe naša najuspešnejša predvojna založba. Nudila je poceni in kvalitetno knjigo. Njena uspešnost in razširjenost sta brez dvoma rezultat požrtvovalnega dela naših učiteljev-poverjenikov, ki so razširjali knjige Mladinske matice tudi v najodročnejših krajih naše dežele in tudi med najsiromašnejšimi otroki.

Mladinska matica je bila med redkimi založbami, ki so razpisovale nagradne natečaje za nove mladinske knjige, s čimer je pritegnila najboljše sodelavce in z njimi izvirna slovenska dela. Tudi je stalno razpisovala ankete o svojem delu, novih knjigah, prevodih, odzivu knjig pri bralcih in o ostalem ter upoštevala umestne pripombe in predloge. Mladinska matica je delovala do sovrážnikove okupacije leta 1941. Njeno delo nadaljuje in izpopolnjuje leta 1945 ustanovljena Mladinska knjiga. Številna dela, ki jih je izdala Mladinska matica, so še danes popularna in izhajajo v novih ponatisih.

LITERATURA

1. Mazi Vilko: *Mladinska matica*. — Učiteljski tovariš 1927/28 št. 30 str. 1
2. Ribičič Josip: *Naš tisk*. — Učiteljski tovariš 1927/28 št. 5 str. 4
3. Dolgan Josip: *Časopis za šolo*. — Popotnik 1928/29 str. 129—135
4. Žerjav Albert: *Tednik kot centralni mladinski list*. — Učiteljski tovariš 1928/29 št. 12 str. 1
5. Kopriva Alfonz: *Ali je res potrebno?* (Par misli k Žerjavovemu članku o mladinskem tedniku). — Učiteljski tovariš 1928/29 št. 16 str. 1
6. Brinar Josip: *Slovensko mladinsko slovstvo zadnjih let*. — Pedagoški letopis za leto 1929 str. 234—269
7. (Mazi Vilko) -az-: *Na delo za naš mladinski list*. — Učiteljski tovariš 1929/30 št. 14 str. 3

8. P(ahor) J(ože): *Mladinski list*. — Učiteljski tovariš 1929/30 št. 3 str. 3—4
9. Smolik Rupert: *Časopis mesto čitank*. — Slovenski učitelj 1929 str. 23—24
10. Žerjav Albert: *Šolski časopis*. — Slovenski učitelj 1929 str. 24—26
11. Kopriva A(lfonz): *K anketi o »Našem rodu«*. — Učiteljski tovariš 1930/31 št. 3 str. 2—3
12. Gaspari Tone: *Naš rod in šolske čitanke*. — Učiteljski tovariš 1931/32 št. 30 str. 2—3
13. Podjavoršek Albin: *Mladinsko čitanje in »Naš rod«*. — Učiteljski tovariš 1931/32 št. 26 str. 1—2
14. Debenak A(ndrej): *Za »Naš rod«*. — Učiteljski tovariš 1932/33 št. 24 str. 3
15. Kotnik Zorko: *Še Mladinska matica in Naš rod*. — Učiteljski tovariš 1932/33 št. 14 str. 2
16. *O ilustrovanem delu »Našega roda«*. — Učiteljski tovariš 1932/33 št. 44 str. 1—2
17. Žerjav Albert: *Še o mladinskem časopisju*. — Učiteljski tovariš 1932/33 št. 44 str. 1
18. *Anketa o mladinskem tisku*. — Učiteljski tovariš 1933/34 št. 31 str. 1—2, št. 32 str. 3, št. 33 str. 2—3, št. 37 str. 2, št. 38 str. 2
19. Černej Anica: *Slovensko mladinsko slovstvo*. — Dečja knjiga 1933 str. 24—26
20. Čiček Franjo: *Mladinsko časopisje v šolski praksi*. — Popotnik 1933/34 str. 235 do 236
21. Dolgan Josip: *Časnik za otroke*. — Učiteljski tovariš 1933/34 št. 16 str. 2—3
22. Ribičič Josip: *O časopisu za mladino*. — Učiteljski tovariš 1933/34 št. 2 str. 2
23. Tiran E(rnest): *Okrog mladinskega lista*. — Učiteljski tovariš 1933/34 št. 32 str. 1—2
24. Tratar Marjan: *Še o šolskem časopisu*. — Učiteljski tovariš 1933/34 št. 1 str. 2
25. V(auda) M(irko): *O Mladi Jugoslaviji in drugem*. — Učiteljski tovariš 1933/34 št. 34 str. 1
26. Vranc E(rnest): *Časopis »Mlada Jugoslavija« kot tedensko delo v višji narodni šoli*. — Učiteljski tovariš 1933/34 št. 30 str. 1—2
27. Zor Miroslav: *O reformi mladinskega tiska*. — Učiteljski tovariš 1933/34 št. 45 str. 1—2
28. Žerjav Albert: *Kam, zakaj in kako v reformnem pokretu mladinskega tiska*. — Učiteljski tovariš 1933/34 št. 39 str. 2
29. Žerjav Albert: *Mladinski časopis v službi življenja in šole*. — Popotnik 1933/34 str. 161—165
30. Župančič Jože: *O poizkusni številki »Mlade Jugoslavije«*. — Učiteljski tovariš 1933/34 št. 29 str. 3
31. Žerjav Albert: *O mladinski knjigi, kritiki in še kaj*. — Popotnik 1934/35 str. 46 do 49
32. Ferlinc Tone: *Naš rod — razredno čtivo*. — Učiteljski tovariš 1935/36 št. 7 str. 3
33. (Fran) Ločniškar L-r: *Mladinska matica in še kaj*. — Učiteljski tovariš 1935/36 št. 14 str. 1
34. Mencej Martin: *Realistična snov v mladinskem slovstvu*. — Popotnik 1935/36 str. 212—217
35. Ribičič J(osip): *Za reorganizacijo publikacij Mladinske matice*. — Učiteljski tovariš 1935/36 št. 39 str. 1
36. (Ribičič Josip) — bič: *Ob desetletnici Mladinske matice*. — Učiteljski tovariš 1936/37 št. 12 str. 1
37. Župančič Jože: *»Naš rod« in knjige Mladinske matice*. — Učiteljski tovariš 1936/37 št. 1 str. 1
38. *Deset let »Mladinske matice«*. — Slovenska beseda 1937 (23. 4.)
39. Gaspari Tone: *Mladinski časopisi*. — Jutro 1937 (23. 4. in 24. 4.)
40. Jesenovec France: *O slovenskih mladinskih listih*. — Slovenec 1937 (14. 3.) str. 9
41. Samec Janko: *O književnosti za mladino*. — Slovenec 1937 (14. 3.) str. 9
42. Žerjav Albert: *Odlomek o slovenski mladinski literaturi*. Založba in publikacije »Mladinske matice«. Učiteljski tovariš 1937/38 št. 29 str. 1, št. 30. str. 3
43. Ribičič Josip: *Naše mladinsko slovstvo v svobodi*. — Misel in delo 1938 št. 12 str. 196—201
44. Ribičič Josip: *Slovensko mladinsko slovstvo v povojni dobi*. — Popotnik 1938/39 str. 49—52
45. Žerjav Albert: *Poglavje o doživljajsko-poučnem mladinskem slovstvu*. — Popotnik 1938/39 str. 235—242

46. Peruško Tone: *Ob desetletnici »Našega roda«*. — Učiteljski tovariš 1939/40 št. 17 str. 2
47. Ribičič Josip: *Skrb učiteljske organizacije za mladinsko knjigo*. — Učiteljski tovariš 1939/40 št. 1, 2, 3 str. 12
48. Gerlanc Bogomil: *Edvard Kardelj in Mladinska matica*. — Knjiga 1953 str. 565
49. Gerlanc Bogomil: *Mladinska matica*. — Knjiga 1954 str. 341—345, 426—427, 470 do 473
50. Hudales Oskar: *Odsevi idej oktobrske revolucije ob rojstvu moderne mladinske književnosti*. — Nova obzorja 1957 str. 689—694
51. Gerlanc Bogomil: *Josip Ribičič in napredna mladinska književnost*. — Nova obzorja 1959 str. 198—200
52. Hojan Tatjana: *Slovenski mladinski časopisi do leta 1941*. — Zbornik za historijo šolstva i prosvjete III, 1967 str. 67—90
53. Žerjav Albert: *Slovenščina kot učni jezik in predmet v osnovnih šolah 1869 do 1969*. — Osnovna šola na Slovenskem 1869—1969, 1970 str. 453—455
54. Pahor Jože: *Iz boja slovenskega učiteljstva za neodvisnost*. — Prispevki za zgodovino delavskega gibanja 1971/72 št. 1—2 str. 341—352
55. Hojan Tatjana: *Slovenski mladinski tisk*. (Ob 50-letnici Mladinske matice). Ljubljana, Slovenski šolski muzej 1977. 40 str. 8°

Summary

Fifty years ago the progressive teachers' organisation Udruženje jugoslovanskega učiteljstva — Ljubljana branch founded a publishing house Mladinska matica. It should fulfill the old wishes of Slovene teachers: to offer young people a good book collection at reasonable prices, to present home and foreign books for youth in order to support classes at school and to inform. The youth periodical Zvonček, edited from 1899 on by the teachers' organisation, ceased to appear after 30 years, for it did not have enough subscribers and its editorial staff did not show enough will to reform the magazine. Instead of the Zvonček, the organisation Udruženje started to publish a new periodical for youth Naš rod. It was published together with the publications of the publishing house Mladinska matica.

Mladinska matica published 47 volumes of the »Library of Mladinska matica«, 6 volumes of the »Ciciban Library«, 9 annuals of miscellany Kresnice and 10 books for young in irregular publications. Among the books, picture-books for the very young, books for reading classes in primary schools, realistic novels, fairy-tales, educational papers in history, biology and geography classes. Apart from these translations, all the works were originals. The number of the subscribers was very high. At Mladinska matica many well know youth writers and illustrators participated; teachers also contributed a lot to the dispersion of the publications. Under the guidance of the editor Josip Ribičič, the periodical Naš rod constantly improved and adapted itself to new times, introducing new and interesting sections. Literary awards were given for writing in the miscellany Kresnice. The co-workers of Mladinska matica, working on economics and literature section, had constant contacts with teachers, children and writers who gave their opinions and proposals. Mladinska matica was awarded several times for its successful work and the Ministry of education recommended its publications to school libraries. It was, of course, attacked several times by envious reactionary circles, which nevertheless, did not affect her work. At least half of the books published by Mladinska matica, appear still today in reprint, for they have a lasting artistic value.

Mladinska matica is a forerunner of the present publishing house Mladinska knjiga. Mladinska knjiga took into account the guidelines of Mladinska matica, which it could not implement because of war, when founded.